

DANILO **kiš**

„Književno delo živi v prostoru in času, čas in prostor mu določata meje, ga odreja, pa potemtakem ni moč govoriti o književnem delu (in umetniškem delu sploh) izven tega prostorno-časovnega konteksta, kajti kolikršen je vpliv samega dela na čas in prostor, toliko tudi ta dva povratno vplivata na delo, ga determinirata, mu dajeta določene, včasih tudi zelo različne pomene. Če književno delo, književno besedo, beletro gledamo tako, v tej dimenziji, ima včasih avtonomni estetski pomen (na primer v renesansi), včasih dejavno družbeno moč, včasih pa, in tako je, se mi zdi, z našo današnjo književnostjo, nima ne enega ne drugega, ampak živi in vegetira kot nekakšna pokveka človeškega bivanja, zavržena, nepotrebna, nepriznana, nespoznana, brez moči, da bi z Obliko dosegla svoj avtonomni in avtohtoni estetični in etični pomen, kot delo – po – sebi, kajti tudi pisatelj sam zahteva od njega, naj bi bilo nekaj drugega, nekaj, kar ni in ne more biti, ali pa se delo samo hoče vsiliti kot neposredna družbena funkcija, kot moč, pa šele takrat postane nesmiselno, ker je neadekvatno, nezadostno, neefikasno. . . Literatura ne more v svetu in s svetom storiti nič; nič ne more na kateremkoli področju, ki je omejeno s stvarnostjo. To je, kot je mogoče iz tega sklepati, tudi problem velikih literatur, ne samo naše male književne province, toda da bi se razlikovali od Evrope, v naši provincialnosti ni nikakršnih dilem, vse je jasno kot sonce, treba je samo sestri in opisati našega malega človeka, tistega z ulice, ga naslikati, kako joče, kako pretepa ženo, kako shaja z oblastjo ali proti nji, in s tem je vse nared. Temu se potem pravi živa in angažirana književnost, tej neonaturalistični primitivi namreč, ki prerisuje provincijske nravi in navade, ženitovanja, vasovanja, pogrebe, poboje, splave, in vse skupaj, kot pravijo, v znamenju angažiranosti, razsvetljenstva in nekakšne nenehno nove renesanse, pa da se ni nikoli niti eden izmed teh naših angažirancev vprašal. . . ,komu je potrebna ta in taka njegova „angažirana“ podoba našega malega človeka, ko pa je mali človek, o

katerem in za katerega pisatelj baje piše, ne samo nepismen (na pol ali na četr t pismen), ampak zraven še primitiven in ga je strah vsakršne knjige. Niti en sam izmed teh naših genialnih naturščikov torej ni niti en sam trenutek zdvomil nad temi svojimi ničevimi književno-razsvetljskimi opravki in nad njihovo smotrnostjo (kot je vzdvomil Sartre pod za knjigo zdaleč ugodnejšimi pogoji in je, dosleden svojemu dvomu in preganjan od njega, storil tragičen in nujen korak in se spustil v boj z drugačnimi, primernejšimi sredstvi), kajti skrajnostna konsekvence te razsvetljske koncepcije bi zares morala biti razsvetljska; tak pisatelj bi (če bi delal po svojih proklamiranih prepričanjih) moral postati vaški, podeželski učitelj in učiti ljudi pisati, ali pa priznati svoj poraz in svoj nesmisel. . .

Pisatelj je, hinc et nunc, anahronizem, in niti to se mu ni posrečilo, da bi se pošteno dokopal do lastne avtentičnosti, ker ga nihče ne bere, ker je nepotreben družbi in svetu in v breme založnikom in kulturnim institucijam, skuša osmisliti in opravičiti svoj obstoj, čeprav sluti in ve, da je, kar je: parazit in norec, za kar ga tudi imajo, kajti samo norec lahko piše knjige, čeprav ve, da teh knjig ne bo nihče bral: MI PREPEVAMO V PUŠČAVI! – Če bi reagiral na družbena dogajanja na podlagi tega in takega spoznanja, bi se moral torej pokazati ravnodušnega na vse odločbe političnih forumov, kajti kateri forum bi še moglo zanimati mišljenje in stališče družbenega parazita in norca, njegovo „angažiranje na širši politični ravni“! Tako bi moral ravnati; toda pisatelj kljub prepričanju, da njegovega glasu nihče ne sliši in nihče ne posluša, ne ostaja ravnodušen do prav nobenega življenjskega pojava, ampak govoriči, pisari, podpisuje peticije, joka v podeželski krčmi, kot bi bil nor; hočem reči: vsak hip se kljub vsemu zaveda, da njegov glas pomeni MANJ IN VEČ OD DRUGIH GLASOV. Zato, ker pisatelj ve ali vsaj sluti, da vse, kar počenja, ni ravno tako nesmiselno, kot se dozdeva drugim.“

7